

ZPRÁVA O KONÁNÍ WORKSHOPU „PROBLEMATIKA PÉČE O HISTORICKÁ DŮLNÍ DÍLA VZNIKLÁ DO KONCE 19. STOLETÍ“

Ústecký region patří mezi území České republiky s dlouhou montánní tradicí, jejíž počátky spadají do raně historického období, na technologický postup tzv. krušení odkazuje i samotný název Krušných hor. Vzhledem k bohaté tradici rudného i uhelného dolování je dnes nedílnou součástí kulturního dědictví Ústeckého kraje i řada památek montánní činnosti. Specifika dokumentace, péče a prezentace historických důlních děl se stala námětem odborného workshopu „*Problematika péče o historická důlní díla vzniklá do konce 19. století*“, pořádaného Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Ústí nad Labem a Centrem pro dokumentaci a digitalizaci kulturního dědictví při UJEP.

Workshop proběhl 3. listopadu 2010, jeho program byl tematicky rozdělen do dvou bloků. Dopolední blok byl věnován problematice evidence a dokumentace historických důlních děl a rovněž technologickým postupům těžby. O problematice památkové ochrany archeologických stop montánní činnosti promluvil Mgr. Martin Tomášek PhD. z ústředního pracoviště NPÚ. Složitost identifikace, územního vymezení a deskripce hornických a podzemních památek na příkladě dolu Jeroným v Čisté přiblížil Ing. Rudolf Tomíček ze sokolovského Městského muzea. Ve svém druhém referátu se Ing. Tomíček věnoval stavebně historickým průzkumům ve specifických podmínkách hornických důlních děl a především rozdílným metodám a postupům při hodnocení detailu montánní památky. Závěrečné příspěvky dopoledního bloku obstarali pracovníci ústeckého pracoviště. PhDr. Kamil Podroužek PhD. představil historické způsoby dobývání pískovců v oblasti Českého ráje, Mělnicka, Českolipska a Děčína, Mgr. Jiří Bureš přiblížil principy těžby a zpracování vápence na Teplicku v 19. století.

Odpolední blok workshopu byl zaměřen na problematiku prezentace historických důlních děl a souvisejících památek montánní činnosti. MgA. Tomáš Voldráb z Hornického skanzenu Mayrau seznámil účastníky workshopu s některými hornickými památkami Kladenska a způsoby jejich záchrany a Ing. Petr Bohdál představil zcela ojedinělou montánní památku Důl Mauritius v Hřebečné. Dochovaným reliktem vitriolového průmyslu z 19. století, jehož hlavním produktem byla kyselina sírová a který po sobě zanechal řadu specifických reliktních jak v důlní, tak i ve zpracovatelské a výrobní činnosti, se ve svém příspěvku zabýval Mgr. Jakub Chaloupka z loketského pracoviště NPÚ. Závěr semináře byl věnován důlním památkám českokrumlovská, se kterými přítomně seznámil Ing. Marek Princ z českobudějovického pracoviště NPÚ.

Bohatá diskuze probíhající v přímé návaznosti na přednášené referáty a pokračující v navazující neformální části workshopu zřetelně naznačila aktuálnost zvolené tematiky. Z proběhlé diskuze vyplynulo, že problematika péče o historická důlní díla stála desítky let na okraji zájmu odborné veřejnosti. Identifikace, rozpoznání hodnot a dokumentace důlních děl představuje složitý a interdisciplinární úkol. Zajištění komplexní péče o řadu pozůstatků montánní činnosti a historická důlní díla i metodické sjed-

nocení jejich dokumentace dosud představuje v památkové praxi citelné desideratum. Jednou ze snah vedoucích k jeho odstranění bylo i konání ústeckého workshopu. Soubor přednášených příspěvků bude prezentován ve sborníku, jehož vydání je předpokládáno v závěru roku 2011.

Tomáš Brož – Jiří Bureš

KONFERENCE „DĚLNICKÉ A HORNICKÉ KOLONIE. BYDLENÍ V PRŮMYSLYCHÝCH AGLOMERACÍCH“

Problematika dělnického bydlení a otázka stavby kolonií je od 19. století intenzivně studována, zprvu z hlediska národohospodářského (např. A. Bráf: Studien über Nordböhmisches Arbeiterverhältnisse), později z hlediska historického a etnografického (práce J. Měchyře, J. Noušové nebo nověji M. Jemelky). Odrazem současného zájmu o architektonické a urbanistické hodnoty dělnických kolonií a sídlištních celků je i konference „*Dělnické a hornické kolonie. Bydlení v průmyslových aglomeracích*“ pořádaná NPÚ územním odborným pracovištěm v Ostravě, která proběhla ve dnech 31. 8. – 1. 9. 2010. Přednášková část konference se odbývala v prostoru cechovny NKP dolu Michal. Během prvního dne konference zde zaznělo více než patnáct příspěvků zahrnujících sledovanou problematiku prakticky ve všech regionech ČR i v zahraničí. Ze zahraničních hostů konference vzbudil ohlas rozsáhlý referát prof. Franzisky Bollerey (TU Delft) zaměřený na mezinárodní kontext hnutí zahradních měst na příkladu realizovaných sídlišť v Nizozemí. O možnosti zachování a konverzi dělnických obytných domů na příkladu praxe v Porúří promluvil Axel Föhl (Amt für Denkmalpflege im Rheinland).

Dělnické a hornické kolonie jsou nedílnou součástí fondu stavebních památek Ústeckého kraje. Nejucelenějšímu příkladu moderně řešeného zahradního města v Ústeckém kraji, Kotěrově kolonii železničních zaměstnanců v Lounech, a dále historii kolonií v Lounech se věnoval PhDr. Martin Vostřel (Oblastní muzeum Louny). Se samostatnými příspěvky vystoupili pracovníci ústeckého pracoviště NPÚ Mgr. Marta Pavlíková (František Albert Libra: Hornický dům v Oseku) a Mgr. Jiří Bureš (Od hornického baráku k zahradnímu městu – typologie hornického obydlí v Duchcově).

V rámci bohaté diskuze v průběhu celé konference plasticky vyplynuly problémy zajištění památkové ochrany kolonií, blíže byl této problematice věnován referát Mgr. Jana Obšivače (Zlín – poválečný vývoj a památková ochrana). První den konference byl zakončen terénní exkurzí po koloniích v Ostravě, komentovanou pracovníky ostravského NPÚ.

1. 9. se uskutečnila celodenní exkurze do Polska, průvodcem byl Doc. Miloš Matěj a polský konzervátor Mgr. Eugeniusz Paduch (Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach). V rámci exkurze byla navštívena řada kolonií a sídlištních celků v oblasti Katowic a Rudy Śląské.

Realizovaná konference, její kvalitní příprava i zájem odborné veřejnosti jasně ukázaly aktuálnost sledovaného tématu doma i v zahraničí. Písemným výstupem konference je Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2010.

Jiří Bureš

TEREZÍN, HISTORICKÉ PLOCHY DVORŮ VEŘEJNÝCH

A SOUKROMÝCH OBJEKTŮ

Pevnost Terezín byla budována od roku 1780, když se zde dne 6. října císař Josef II. zúčastnil slavnostního položení základního kamene.¹ Samotné stavební práce se rozběhly roku 1781. Dne 9. prosince 1782 vydal Josef II. patent, jímž povýšil rozestavěnou pevnost na svobodné královské město se všemi právy a výhodami z toho plynoucími. Jeho velikost byla limitována pevnostním valem, obranná funkce pevnosti si zároveň vyžadovala přehledné sídlo s rovnými a prostornými ulicemi. Město proto bylo vystavěno na pravidelném šachovnicovém půdorysu sestaveném ze třiceti bloků (čtverců), označovaných jako *karé*. Ty jsou seřazeny do pěti řad ve směru sever-jih (označovány písmeny abecedy). Začátek se nachází v JZ rohu u bývalé Bohušovické brány, kde také začíná číslování domů. Střed města je tvořen centrálním obdélným náměstím ve směru sever-jih o rozměrech cca 130 x 175 m. Náměstí je lemováno reprezentativními budovami vojenské, duchovní a městské správy. Celému prostoru dominuje posádkový kostel Vzkříšení páně. Výška vojenských a civilních objektů měla být sladěna s výškovými kótami fortifikačních zařízení. Jasně určené stavební předpisy daly městu jednotvárnost, kterou si udrželo do dnešní doby.

V současnosti podléhá město a pevnost komplexní památkové ochraně.²

Nedílnou součástí Terezína jsou historické povrchy jak veřejných, tak soukromých objektů. Historickým povrchům byla v minulosti věnována pouze okrajová část pozornosti a informace tvořily jen nahodilé poznatky získané při dílčích úpravách. V roce 2009 byl v rámci projektu „Historické plochy veřejných komunikací a dvorů pevnostních objektů Velké pevnosti Terezín“ zahájen komplexní průzkum historického zdláždění města Terezín. V této části průzkumu byly zdokumentovány veřejné komunikace, zároveň byla zhotovena archivní rešerše a byly digitalizovány vybrané historické pohlednice vyobrazující komunikační plochy města a pevnosti.³

V roce 2010 na zmíněný projekt navázala další etapa zabývající se tentokrát dvory soukromých a veřejných objektů ve městě,⁴

jejímž cílem bylo doplnit předcházející etapu průzkumu novými poznatky. Projekt byl realizován od května do prosince 2010. Základem se stala podrobná měřičská a fotografická dokumentace jednotlivých dvorních prostor.

Změřené plochy byly pomocí programu Autocad⁵ vykresleny a zaneseny do mapy města Terezín, která byla dodána partnerem projektu (městem Terezín). Pro jednotlivé vzorky byly zpracovány deskripční matrice, které obsahují údaje o lokaci, rozměrech, skladbě, současném stavu a návrzích řešení daného povrchu. Součástí protokolů k jednotlivým druhům historické dlažby je rovněž jejich hodnocení z hlediska památkové péče s doplněním možných dalších zásahů a návrhů řešení. Podstatná část výzkumu probíhala na soukromých dvorech; bohužel z nejrůznějších příčin nebylo možné provést dokumentaci všech dvorních prostor ve městě.

V průběhu realizace celé této etapy projektu byl externími spolupracovníky prováděn petrografický a mineralogický výzkum vybraných hornin.

Dosažené výsledky navazují na zkoumané plochy veřejných komunikací. V rámci celého města je možné doložit podobný způsob zdláždění. Jednotlivé dvorní objekty lze dnes rozdělit na dvorní části zdlážděné pouze jedním druhem materiálu a kombinací více materiálů a zatravněnou plochou. Užítým materiálem jsou stejně jako na hlavních komunikačních plochách čedičové horniny a křemenec, místy je užito pálené cihly. V dnešní době je bohužel valná většina dvorních ploch kryta novodobými materiály. Jedná se zejména o asfaltový povrch, různé typy betonových materiálů a v dané lokalitě nevhodné žulové kostky.

Nejčastěji jsou na dvorních plochách užity štípané čedičové valouny tmavofialové barvy o velikosti do 20 cm pochozí plochy, které jsou kladeny ve tříspárové skladbě „na divoko“, kdy jednotlivé plochy jsou vymezeny lemy – mezi nejlépe dochované prostory vybavené tímto typem zdláždění patří dvory u objektů č. p. 3, 15, 57, 67, 77, 86, 107, 109, 121, 132, 153, 154, 179, 200, 205, 211, 216 a 281. Řada objektů je také vybavena řádkovou dlažbou z křemencových kvádrů vel. 20 x 15 cm pochozí plochy: č. p. 107, 137, 146 a 178. Výjimečně je na dvorních plochách doložena cihlová dlažba: č. p. 22, 23, 69, 107, 146, 205. Časté jsou také kombinace výše uvedených materiálů.

Současně s dvorními prostory byly dokumentovány i vybrané plochy domovních průjezdů. Mezi nejvýznamnější patří jednoznačně průjezdy domů č. p. 131 a 223. V průjezdu domu č. p. 131 se jedná o ojedinělý typ zachované mozaikové dlažby. Průjezd je členěn na tři pásy, vedoucí v ose průjezdu. Střední pás o šíři cca 140 cm tvoří střídavě čedičové a křemencové čtverce (velikost 40 x 40 cm), orientované na koso vůči ose průjezdu. Jižní pás o šíři 90–100 cm z nepravidelně vyskládaných křemencových štípaných kamenů je doplněn dvojicí čedičových kosočtverců

¹ Výstavba pevnosti a města Terezín je v hlavních rysech popsána v odborné literatuře. Mezi základní literaturu zabývající se dějinami města a pevnosti Terezín můžeme zařadit: Andrej ROMAŇÁK, *Pevnost Terezín a její místo v dějinách fortifikačního stavitelství*, Ústí nad Labem 1972; Andrej ROMAŇÁK, *Pevnost Terezín, Dvůr Králové nad Labem 1994*; Otakar VOTOČEK, *Terezín*, Praha 1980. Historická data a skutečnosti, které jsou v článku uváděny, jsou čerpány z výše uvedené literatury (není-li uvedeno jinak).

² *Národní kulturní památka Malá pevnost s Národním hřbitovem se souborem nemovitých kulturních památek v historickém jádru města Terezín* – usnesení vlády ČSSR č. 251 ze dne 30. března 1962. *Ochranné pásmo národní kulturní památky Malá pevnost s Národním hřbitovem se souborem nemovitých kulturních památek v historickém jádru města Terezín* – ustaveno rozhodnutím ONV, odborem kultury v Litoměřicích č.j. 1085/90 ze dne 20. srpna 1990. Městská památková rezervace Terezín – ustavena Nařízením vlády ČR č. 443 ze dne 29. července 1992. Většina městských i soukromých objektů je zařazena v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky.

³ K části projektu vztahujícímu se k roku 2009, který dokumentoval městské komunikace, viz.: Jan PEER, *Historické plochy veřejných komunikací města Terezín*, Monumentorum Custos 2009, 2010, s. 77–86.

⁴ Projekt „Terezín, historické povrchy dvorů veřejných a soukromých objektů“ byl spolufinancován Ministerstvem kultury ČR v rámci dotačního pro-

gramu Podpora pro památky UNESCO, Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a Městem Terezín. Projekt byl realizován týmem složeným z následujících odborných pracovníků: Mgr. Jan Peer – věcný koordinátor projektu, dokumentátor; PhDr. Kamil Podroužek, Ph.D. – odborně metodický koordinátor projektu, dokumentátor; Bc. Jan Frundl – dokumentátor; Jan Horák – dokumentátor; Martin Hrubý – dokumentátor; Jiří Smutný – odborný konzultant; RNDr. Vladimír Šrein, CSc., RNDr. Blanka Šreinová – zpracovatelé geologického průzkumu.

⁵ Výkresy byly zpracovány v programu AutoCad Map 3D a Civil 3D 2009, 2010.

(40 x 40 cm). Severní pás tvoří dnes druhotně provedený překryv z betonové mazaniny – fragmentálně vystupují křemencové a čedičové kameny bez struktury vzoru. Jedná se o jednu z nejkvalitnější provedených dlažeb v Terezíně. Srovnatelné jsou pouze dvě dochované dlažby ve městě, a to v objektu Dolní vodní brány a průjezdu domu č. p. 223 v ulici Komenského.

Petrografický a mineralogický výzkum hornin a dlažby pevnostního města

Zadaný úkol byl řešen z pohledu tehdejší dostupnosti stavebního materiálu, to znamená v ekonomicky výhodné vzdálenosti a možnosti stavu zpracování. Příliš velká vzdálenost by neúměrně zdrazila realizaci výstavby. Náš výzkum se zaměřil proto na nejbližší výběžky Českého středohoří s výbornou dostupností a množstvím vhodných odkryvů. Nejdůležitějším úkolem bylo určení bazaltoidních hornin na základě detailního petrografického výzkumu. Rešeršní práce spočívala ve studiu celé řady historických i současných geologických map. Jediné nekomplikované zařazení nepůvodní horniny představuje žula, která je mladším fenoménem dlažby města a odpovídá archivním údajům jako světlá lipnická žula tak, jak byla dodávána na opravy vozovky v Terezíně v minulém století. Problémem se ukázal být nepřehledný stav v označení hornin, kde se vlivem moderní petrologické terminologie rozšířilo původní označení hornin na velké skupiny podle detailního petrografického zařazení.

Detailní chemické složení, taktéž pro jednotlivé horniny, nebývá příliš vyčerpávající vzhledem k lokálnímu obohacení různých částí vyvěřelé horniny jednotlivými minerály, případně sklem. Další komplikace vnáší výskyt pevných hornin a výlevů v zónách tuftů uvedených hornin a celý tento systém je navíc komplikován různým stupněm autometamorfních přeměn a následných alteračních procesů. Významným fenoménem tohoto výzkumu byla přítomnost křemenců mezi studovanými horninami, které jsou vzácným horninovým typem s problematickou genezí a nedostatečně prostudovanými podmínkami vzniku.

Metodika

K určení hornin bylo použito petrografických výbrusů zhotovených na přístroji Diskoplan a optická pozorování byla provedena na mikroskopu Amplival a Nikon. Magnetická susceptibilita byla přeměřena přenosným mikrokapametrem KP-5. Chemické analýzy byly provedeny v laboratoři Gematest v Černošicích dle autorizovaných procesů certifikované akreditací.

Studované vzorky – Materiály zajištěné Národním památkovým ústavem z Ústí nad Labem a základní dokumentace.

Některé čedičové předlažby a opravy pocházely údajně z lomu Kamýk a dláždění bylo prováděno po 13. 12. 1935.

Ověřované lokality v okolí Litoměřic

Podle charakteru dlažby, navětrání některých ploch bloků lze evidentně usuzovat na nejeden zdroj. Přednost tedy byla věnována jednotlivým, relativně málo vzdáleným lokalitám, jejichž vulkanické těleso bylo otevřeno lomy, i když díky devastaci a zarůstání jsou již destruovány zasucením.

Lišcín – Goldberg

Vrch Lišcín se vyznačuje nejednotnou skladbou hornin – jsou zde zastoupené dva typy bazanitů. Základ tvoří tělesa sklovitého nefelinického bazanitu ($\gamma\text{Bn}\phi$), který střídá slabě přeměněný nefelinický bazanit ($\alpha\text{Bn}\phi$).

Zóna nad křemenci (horizont 490 m n.m., gravitační osyp)

V některých mapách jsou nad křemenci popisovány plagioklasové bazalty (Hibsch – mapa), podle mapování Shrbeného (1968) jde o serii hornin: augitit ($\text{G}\phi$), plagioklasový augitit ($\text{Gp}\phi$) a slabě přeměněný plagioklasový augitit ($\alpha\text{Gp}\phi$), což mají ovšem být horniny se skelnou fází. V našich vzorcích ovšem jde o plagioklasu snad vzniklé ze sklovité fáze.

Masiv Čeřeniště (vzorek č. 2)

Je zajímavý opakovaným střídáním tufů, lávového proudu a výskytem megabloků vyvěřelých hornin. Zastoupen je olivinický čedič ($\text{Fo}\phi+a$) a nefelinický bazanit ($\text{Bn}\phi$)

Vrch Hradiště (vzorek č. 3)

Výrazný vrch nad obcí Hlinná se sloupcovitým rozpadem byl popisován jako olivinický nefelinit s plagioklasem ($\text{No}\phi+p$). Velikost zrn olivínu vyvěřalého z hornin na svazích se pohybuje nad 0,5 cm.

Kamýk (vzorek č. 8b)

V literatuře zmiňovaný Kamýk (Hejtman 1957) byl označován za Malé Hradiště (Klein Radisch; mapa Hibsch – vojenské mapování) a hornina byla označena jako olivinický leucitit ($\text{Lo}\phi$). Dochovaná analýza však má enormní obsah FeO (11.11 hmot. %), což značí asi chybu v analýze. Při vlastním odběru ve vrcholové části slupců jsou patrné krystaly olivínu v hornině, která se neliší od vzorků vrchu Hradiště.

Sovice u Žitenic, útvar Kočka (vzorek č. 8a)

Vrch Sovice známý nálezy zeolitů a útvarem Kočka náleží k jemnozrnným horninám bez vyrostlic. Navíc ve vlastním tělese jsou fluidální struktury vzniklé při proudění magmatu v trhlinách sloupcovitého uspořádání okolní čedičové horniny. Shrbený a kol. (1967) označuje horniny jako bezolivinické čedičové horniny nerozlišené (ϕ).

Radobýl (vzorek č. 5a, b)

Bezkonkurenčně nejvýraznějším vrchem je Radobýl prorážející křídové sedimenty, kdy hlavní horninou je sklovitý nefelinický bazanit s rhönitem ($\nu\text{Bn}\phi+r$), přecházející do nefelinického bazanitu s analcimem ($\text{Bn}\phi+a$). Makroskopicky jsou přechody nepozorovatelné.

Makropopisy hornin

2 čedič – černá až šedočerná kompaktní hornina, na navětralém povrchu s odstínem dohněda. Hornina obsahuje velmi jemnozrnnou základní hmotu a světlejší (patrně původně olivínové) a černé (augitové) vyrostlice vel. do 2.5 mm. Lom je nerovný.

3 olivinický čedič – šedočerná velmi jemnozrnná kompaktní hornina s hojnými vyrostlicemi hnědě nažloutlého skelně lesklého olivínu (4 – 20 mm) a černého pyroxenu velikosti do 8 mm. Navětralý povrch je šedý nahnědlý. Lom je nerovný.

4a čedič – šedočerná kompaktní velmi jemnozrnná hornina bez vyrostlic s nerovným až lasturnatým lomem.

5b čedič – šedočerná kompaktní hornina s hojnými drobnými vyrostlicemi olivínu a pyroxenu velikosti do 2 mm. Lom je nerovný, ostré hrany.

6a **čedič** – šedočerná kompaktní hornina s hojnými drobnými vyrostlicemi olivínu velikosti do 2 mm. Lom je nerovný, hrany jsou ostré.

6b **čedič** – šedočerná kompaktní hornina s občasnými vyrostlicemi černého pyroxenu velikosti do 2 mm a vzácným olivínem. Lom je nerovný, hrany ostré.

6c **čedič** – šedočerná velmi jemnozrnná, téměř kompaktní hornina s výraznými vyrostlicemi olivínu a augitu vel. až do 3 mm. Lom je nerovný.

6d **čedič** – šedočerná velmi jemnozrnná, téměř kompaktní hornina s nevýraznými vyrostlicemi olivínu a augitu vel. až do 3 mm. Lom je nerovný.

7a **křemenec** – jemnozrnná bílá hornina, navětralý povrch je nažloutlý. Zrna kolem 1 mm. Lom je nerovný.

7b **křemenec** – jemnozrnná bílá hnědě nažloutlá hornina s patrnou příměsí Fe pigmentu. Lom je nerovný.

7c **žula** – středně zrnitá až jemnozrnná hornina se zrny živce a křemene do 2 mm a s lupínky tmavé slídy (biotitu) do 1 mm. Textura horniny je všesměrná. Lom je nerovný.

8a **čedič** – šedočerná kompaktní hornina celistvého vzhledu s olivínem do 0.5 mm, s lasturnatým lomem.

8b **čedič** – šedočerná hornina s kompaktní sklovitou základní hmotou a s vyrostlicemi černého pyroxenu a žlutavého zeleného olivínu velikosti do 2 mm. Lom je nerovný až lasturnatý, hrany ostré.

8c **čedič** – šedočerná jemně nahnědlá hornina s drobnými vyrostlicemi velikosti do 2 mm. Navětralý povrch jeví výraznější zabarvení do rezavě hněda. Lom je nerovný.

8d **křemenec** – jemně zrnitá šedobílá hornina s podílem vrstviček s příměsí Fe pigmentu, které zabarvují horninu do rezavě hněda. Lom je nerovný až lasturnatý, hrany ostré.

8e **křemenec** – šedobílá jemnozrnná hornina, na nečerstvém povrchu s nepatrným odstínem do hnědé. Lom je nerovný až lasturnatý.

8g **křemenec** – bílá hornina téměř kompaktního opálového charakteru. Ojedinele je patrný jemně rozptýlený shluk černého pigmentu. Lom je nerovný.

Diskuze

Podle charakteru dlažby a navětrání některých ploch bloků lze evidentně usuzovat na ne jeden zdroj. Přednost tedy byla věnována jednotlivým relativně málo vzdáleným lokalitám, jejichž vulkanické těleso bylo otevřeno lomy, i když díky devastaci a zarůstání jsou již destruovány zasucením.

Souhrn získaných dat ukazuje na enormní proměnlivost minerálního zastoupení hornin v regionu JV okraje Českého středohoří. Studovaný materiál svým tvarem odpovídá valounům, jejichž tvar byl predisponován již zvětráváním na původních výchozech v sérii nad křídovými sedimenty. Nepatrný stupeň zvětrání v zádlazbě ukazuje odstranění nejměkčího povrchu. Měření magnetické susceptibility ukázalo proměnlivou orientaci magnetických částic ve vyvěřelé hornině a kolísání i v jednotlivých směrech středních a velkých valounů od 20 cm do 1 m v terénu a také na valounech dlažby v Terezíně ale i v Litoměřicích. Petrografický výzkum hornin z dlažby jak NPÚ Ústí, tak z našeho odběru prokázal shodu, a proto terénní výzkum byl zacílen přes petrografické informace na vlastní odběry hornin vzhledem k nutnosti zjištění autenticity.

Terénní výzkum zejména v případě křemenců umožnil odebrat horniny, které již vizuálně na makrozorcích vykazovaly shodu, zejména charakteristickým zvrstvením při střídání šedých a bílých šmouh. Petrografický výzkum pak v mikroskopickém měřítku doložil charakteristické rysy obou křemenců, zejména na systémy mikrouzavřenin v původních křemenných zrnech, zejména pak narůstání nečistot v zónách na křemenná zrna se silifikací, dorůstající v orientovaném směru původních křemenných zrn a dalších mikroskopicky pozorovaných jevů koroze a přirůstání vnějších obalů křemenných zrn po obvodu, včetně opalizace intersticií mezi jednotlivými křemennými zrny. K tomu ještě přistupují výskyty opakní hmoty po organických zbytcích rostlin, které jsou identické s křemenci významné fytopaleontologické lokality Žitenice, posléze novými výzkumy zařazené ke skalickým křemencům.

Závěr

1. Výzkum prokázal, že žulová hornina náleží skutečně k lipnické světlé žule. To bylo prokázáno petrografickým výzkumem.

2. Terénním a petrografickým výzkumem byla zjištěna shoda křemencové dlažby z Terezína se skalickými křemenci z oblasti Žitenice a Skalice, kde bloky těchto křemenců byly masivně těženy a tento materiál jak z bloků na sesuvném území v soliflukčních proudech, tak přímo na výchozech křemencových lavic byl odtěžován.

3. Čedičové horniny charakteristické přítomností plagioklasu potvrdily původ ze stejné oblasti Českého středohoří jako křemence. Tyto horniny se zde vyskytují v nadloží křemenců, konkrétní pozice však nebyla zjištěna.

Zhodnocení projektu

Projekt metodicky navázal na předcházející fázi projektu a jednoznačně doplnil informace o současném celkovém zadláždění Městské památkové rezervace Terezín. Nejprve byl zmapován současný stav většiny dvorních prostor ve městě. Vzhledem ke skutečnosti, že podstatná část projektu probíhala na soukromých pozemcích, ke kterým nebyl vždy umožněn přístup, neproběhla dokumentace na veškerých vytipovaných pozemcích. Další dílčí cíl, identifikace jednotlivých hornin použitých při zadláždění města, byl naplněn díky vypracování geologického průzkumu. Součástí protokolů k jednotlivým druhům historické dlažby je rovněž jejich hodnocení z hlediska památkové péče s doplněním možných dalších zásahů a návrhů řešení.

Výsledky projektu mohou být a budou využity v řadě oblastí. Prioritně by měly být co nejvíce nápomocny pro případnou rehabilitaci venkovních ploch města Terezín, a to tím, že podávají navodné řešení pro případné budoucí revitalizace. I z tohoto důvodu budou materiály předány zástupcům města Terezín. Projekt zároveň může sloužit jako příklad dobré praxe, neboť se jednak věnuje důležitému, leč dosud okrajově řešenému problému památkové péče, jednak může fungovat jako modelový příklad přínosné spolupráce mezi akademickým prostředím (Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem) a místní samosprávou (město Terezín).

Jan Peer – Blanka Šreinová

Obr. 1. Terezín, dvůr u domu č.p. 17, Dlouhá ul. Nově položená kamenná dlažba z nepravidelného čedičového kamene kladená na divoko s diagonálně vedenou podélnou stružkou pro odvedení dešťové vody. V SZ nároží u vstupu do modlitebny vějířovitá skladba z křemencových štípaných valounů. Foto: Jan Peer.

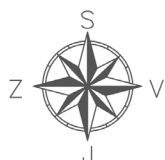

Obr. 2. Terežín, dvůr objektu č.p. 22, Dlouhá ul. Cihlová dlažba z cihel s odtokovou strouhou z jednoho řádku cihel diagonálně přes celou plochu dvora. Foto: Jan Horák.

Terezín, okr. Litoměřice, Ústecký kraj	
k.ú. Terezín	
ulice	Dlouhá
dům č.p. 22, p.č. 31	
zaměření	Jan Horák, Martin Hrubý
kresba	Jan Horák

říjen 2010

M 1:5

Obr. 3. Terezín, dvůr objektu č.p. 22, Dlouhá ul. Kresebná dokumentace.

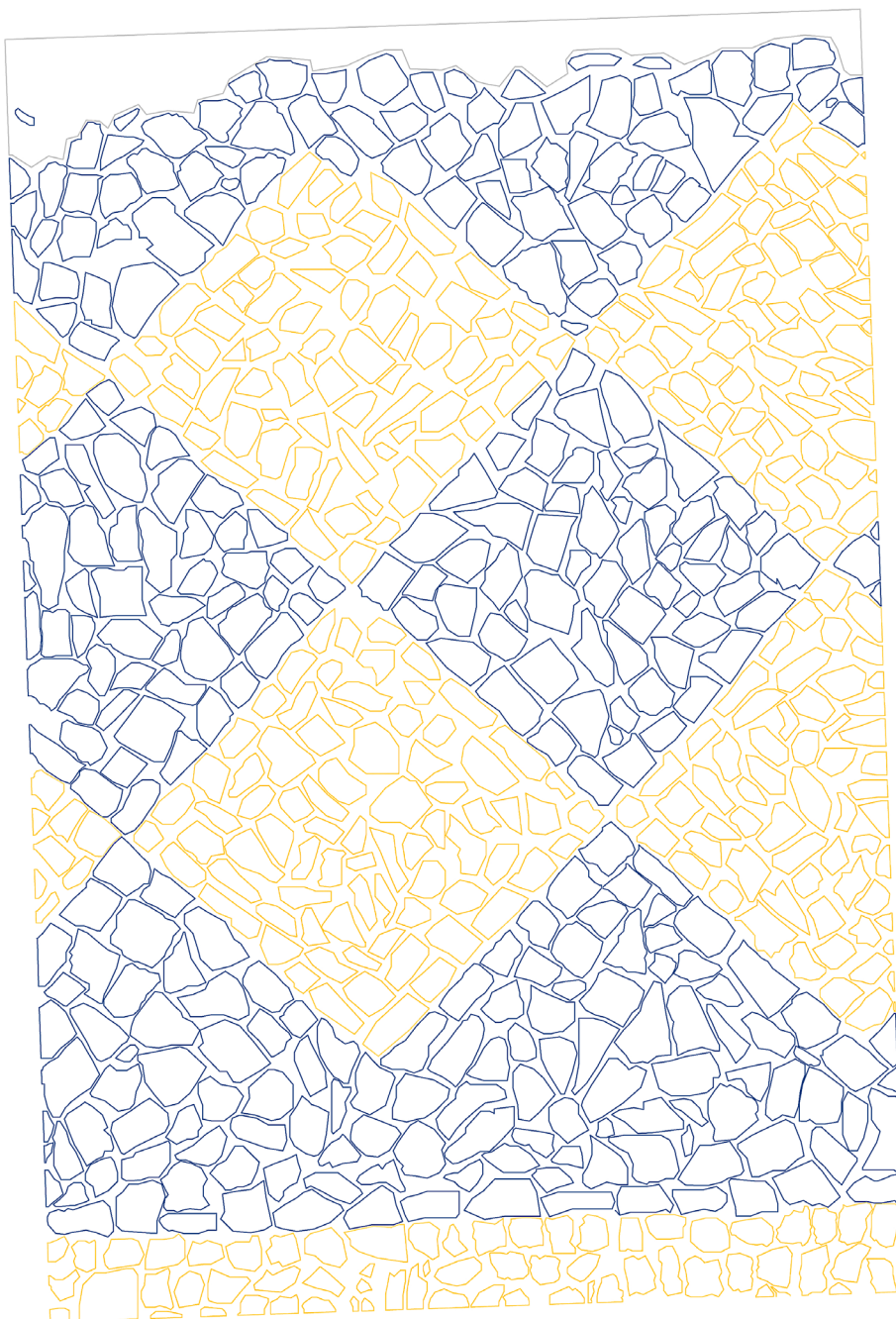
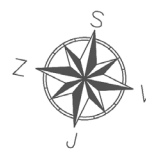

Obr. 4. Terezín, průjezd domu č.p. 131, Dlouhá ul. Ojedinelý typ zachované mozaikové dlažby. Průjezd členěn na tři pásy vedoucí v ose průjezdu. Střední pás o šíři cca 140 cm tvoří střídavě čedičové a křemencové čtverce (vel. 40 x 40 cm) orientované na koso vůči ose průjezdu. Jižní pás o šíři 90 – 100 cm z nepravidelně vyskládaných křemencových štípaných kamenů doplněný dvojicí čedičových kosočtverců (40 x 40 cm). Severní pás tvoří dnes druhotně provedený překryv z betonové mazaniny – fragmentálně vystupují křemencové a čedičové kameny bez struktury vzoru. Jedná se o jednu z nejkvalitněji provedených dlažeb v Terezíně. Srovnatelné jsou pouze dvě dochované dlažby ve městě, a to v objektu Dolní vodní brány a průjezdu domu č.p. 223 v ulici Dlouhá). Díky identickému použití stavebního materiálu i obdobnému řemeslnému zpracování lze vznik dlažeb řadit do shodného časového období. Usuzujeme, že se jedná o práci jednoho autora, příp. řemeslné skupiny. Velmi pravděpodobně se jedná o práci provedenou v poslední třetině 19. století, kdy byly mozaikové dlažby z nepravidelných kamenů v oblíbě i v periferních oblastech. Foto: Jan Peer.

Obr. 5. Terezín, průjezd domu č.p. 131, Dlouhá ul. Detail zabláždění. Foto: Jan Peer.

Terezín, okr. Litoměřice, Ústecký kraj
k.ú. Terezín
dům č.p. 131, p.č. 100
zadláždění průjezdu
zaměření: Jan Frundl, Martin Hrubý
kresba: Martin Hrubý
prosinec 2010
M 1:5

Obr. 6. Terezín, průjezd domu č.p. 131, Dlouhá ul. Detail zadláždění, kresebná dokumentace.

Obr. 7. Terezín, dvůr objektu č.p. 137 (proviantní sklad). Kamenná dlažba z nepravidelného čedičového kamene kladená na divoko kombinovaná s křemencovými kameny z opracovaných hranolů kladených do rádků. Foto Jan Peer.

Terezín, okr. Litoměřice, Ústecký kraj
 k.ú. Terezín
 budova č.p. 137, p.č. 132
 Proviantní sklad
 dlažba nádvoří
 zaměření: Jan Peer
 kresba: Jan Peer
 říjen 2010
 M 1:10

Obr. 8. Terezín, dvůr objektu č.p. 137 (proviantní sklad). Kresbná dokumentace.

Obr. 9. Terežín, dvůr u domu č.p. 178, nám. ČSA. Plocha dvora zadlážděna z opracovaných křemencových hranolů zhruba stejné šířky, kladených do řádků. Plocha je členěna na tři celky: pás dlažby v severní části nádvoří o šíři průjezdu z ulice Máchova o šíři 3 m – řádky kostek jsou orientovány rovnoběžně s osou průjezdu (sever – jih). Zbytek nádvoří v řádkové skladbě východ – západ je členěn úžlabím o dvou řadách kostek na dvě přibližně stejně velké plochy. Je patrný mírně vyduťtý profil povrchu dlažby. Křemencové kameny jsou místy nahrazeny čedičovými, příp. žulovými opracovanými kameny stejných rozměrů. Foto: Jan Peer.

Terežín, okr. Litoměřice, Ústecký kraj

k.ú. Terežín

dům č.p. 178, p.č. 7

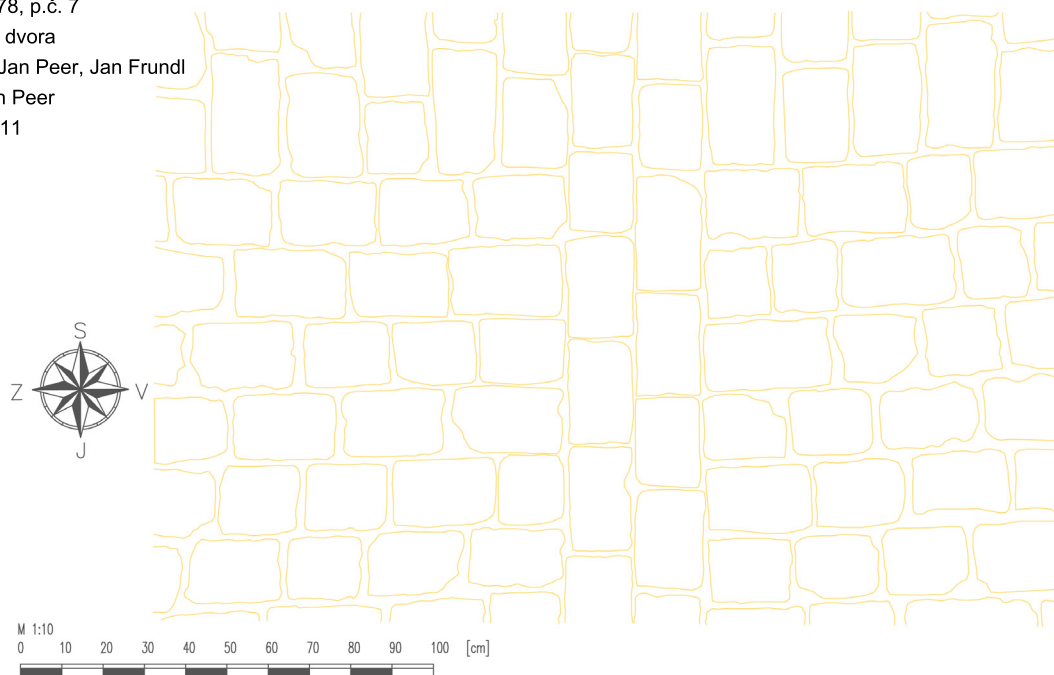
zadláždění dvora

zaměření: Jan Peer, Jan Frundl

kresba: Jan Peer

listopad 2011

M 1: 10

Obr. 10. Terežín, dvůr u domu č.p. 178, nám. ČSA. Detail zadláždění. Kresbná dokumentace.